

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΘΟΔΩΡΗΣ ΔΕΥΤΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ

ΑΝΤΙΚΡΥ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

*Σε αυτόν που τόλμησε να δραπετεύσει.
Στον πατέρα μου!*

Πρόλογος

1985, συνοριακό φυλάκιο Κακαβιάς. Δύο αδέρφια συναντιούνται και αγκαλιάζονται ξανά ύστερα από σαράντα χρόνια αναγκαστικού χωρισμού. Έτσι όπως τον όρισαν οι συνθήκες της ζωής και η σκληρή πολιτική απέναντι στην ελληνική μειονότητα της Αλβανίας. Τέτοιες εικόνες σπαραγμού όπως η παραπάνω, βαθιά ριζωμένες από τότε στην καρδιά μου, σιγόκαιγαν και έδωσαν την αφορμή για να γραφούν τα προηγούμενα βιβλία μου, τα οποία αφορούν τα πολύπαθα κομμάτια του Ελληνισμού (Σμύρνη, Κύπρος, Πόντος, Κωνσταντινούπολη).

Τώρα ήρθε ο καιρός να γράψω για το κομμάτι που είναι το δικό μου κομμάτι, αυτό για το οποίο η ψυχή μου πάλλεται και πονάει.

Το θέμα μου είναι ο ελληνισμός της Βορείου Ηπείρου και τα όσα αυτός έχει υποστεί, κυρίως κατά την περίοδο 1945-1990, εξουσιαζόμενος και καταπιεζόμενος από το πιο σκληρό δικτατορικό καθεστώς της Ευρώπης, αυτό του Ενβέρ Χότζα στην Αλβανία.

Διαβάζοντας αυτό το βιβλίο, θα αναρωτηθείτε ίσως: μα είναι δυνατόν να συνέβησαν τόσο ακραία πράγματα, στις μέρες μας; Ενδεχομένως να τα θεωρήσετε υπερβολικά. Δυστυχώς, δεν είναι.

Για να φτάσω σε αυτό το αποτέλεσμα, με βοήθησαν αρκετοί Βορειοηπειρώτες, τους οποίους οφείλω ολόθερμες ευχαριστίες.

Τον Κώστα Κυριακού και τον Σπύρο Κουμπούλη, για τις συγκλονιστικές μαρτυρίες τους από τη φυλακή του Σπατς. Τον γιατρό Χρήστο Γκιζέλη, τον Δήμο Κόλια, τον Βαγγέλη Σήτο και την Πηνελόπη Τσίλη.

Ελπίζω το ανά χείρας βιβλίο, όπως και τα προηγούμενά μου, να αγγίξει τις ψυχές των αναγνωστών και να αναδείξει ένα θέμα για το οποίο η ελληνική κοινωνία πολύ λίγα πράγματα γνωρίζει.

Ο Συγγραφέας

© Συνεισφέροντες του OpenStreetMap υπό την Open Data Commons Open Database License (ODbL)

Είχε περάσει αρκετή ώρα από τη στιγμή που τα μεγάφωνα του αεροδρομίου Τζον Κένεντι της Νέας Υόρκης κάλεσαν επανειλημμένα τον επιβάτη Οδυσσέα Ντάικο να επιβιβαστεί αμέσως στην πτήση 341 της Ολυμπιακής με προορισμό την Αθήνα. Όλοι οι επιβάτες είχαν τακτοποιηθεί στις θέσεις τους, οι αεροσυνοδοί ήταν έτοιμες να κλείσουν την πόρτα του αεροπλάνου, όταν ξαφνικά από τη φυσούνα ξεπρόβαλε τρέχοντας ένας παχύς μεσόκοπος κύριος με γυαλιά και μια βαλίτσα στο χέρι. Σήκωσε το χέρι από μακριά, σαν να τους έλεγε «περιμένετε» κι έπειτα έκανε το τελευταίο αποφασιστικό βήμα, πάτησε το πόδι του στην καμπίνα του αεροπλάνου, πέταξε τη βαλίτσα στο πάτωμα, κόλλησε το κορμί του στο τοίχωμα της καμπίνας, έκλεισε τα μάτια, πήρε μερικές βαθιές ανάσες και προσπάθησε να ηρεμήσει. Φαινόταν καταβεβλημένος, ιδιαίτερα αγχωμένος, αλλά το πρόσωπό του έδειχνε έναν άνθρωπο μάλλον χαρούμενο, ανακουφισμένο που είχε καταφέρει να προλάβει την πτήση.

«Είστε καλά, κύριε;» τον ρώτησε μια αεροσυνοδός.

«Καλύτερα δεν ήμουν ποτέ», απάντησε με δυσκολία, μιας και ακόμα ήταν πολύ λαχανιασμένος.

«Είστε ο κύριος Οδυσσέας Ντάικος;»

«Αυτοπροσώπως!»

Η αεροσυνοδός τον οδήγησε στη θέση του, εκείνος κάθισε, πήρε κι άλλες βαθιές ανάσες και προσπάθησε να ηρεμήσει. Φαινόταν να έχει ζήσει μεγάλη αγωνία και ένταση τις τελευταίες ώρες. Ώρες με ένταση αλλά ώρες που ζωντάνεψαν μαρ-

ζωμένα συναισθήματα, ώρες που έβαλαν ξανά φωτιά στο όνειρο. Ένα όνειρο, που την πραγματοποίησή του καρτερούσε τριάντα πέντε ολόκληρα χρόνια ο Οδυσσέας Ντάικος, ο φυγάς.

Η πτήση ξεκινούσε για τον ίδιο με τις καλύτερες προοπτικές, με τις ελπίδες του ζωντανές, να του κουνούν το μαντίλι, να του κλείνουν το μάτι, να του χαρίζουν υποσχέσεις και χαμόγελα. Όμως σχεδόν αμέσως πλημμύρισαν τον νου του σοβαρές σκέψεις κι επιφυλάξεις και στο πρόσωπό του ζωγραφίστηκε βαθιά ανασφάλεια, που οφειλόταν στην έλλειψη επικοινωνίας και ενημέρωσης, λόγω της απομόνωσης στην οποία είχαν καταδικάσει τον λαό τους οι κρατούντες αυτού του τυραννικού καθεστώτος, της Λαϊκής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Αλβανίας.

Έτσι καταπνίγονταν τα έντονα συναισθήματα που περιμεναν την ευκαιρία για να ξεχυθούν σαν λάβα ηφαιστείου και να αναγεννήσουν τις ψυχές. Μετά από λίγο προσπάθησε να ηρεμήσει και να κοιμηθεί, καθώς το προηγούμενο εικοσιτετράωρο ήταν πολύ δύσκολο γι' αυτόν. Είχε συμπληρώσει ήδη τριάντα ώρες άπνους. Δυσκολεύτηκε πολύ, αλλά τελικά το σώμα δεν κατάφερε να παρακολουθήσει το πνεύμα του, που είχε κατακλυστεί από χιλιάδες απρόσκλητες και βασανιστικές θύμησες. Μνήμες, συναισθήματα, πρόσωπα, εικόνες, φωνές, απλές κι αγαπημένες συνήθειες, γλέντια, ξαφνικά όλα έγιναν ένα κουβάρι και έβαλαν φωτιά στην ψυχή του.

Η πτήση ήταν πολύ ομαλή, αν εξαιρέσει κανείς τις λίγες αναταράξεις πάνω από τον Ατλαντικό. Το βαρύ Airbus 321, που εκτελούσε το δρομολόγιο Νέα Υόρκη-Βρυξέλλες-Αθήνα με τους διακόσιους επιβάτες, είχε μπει εδώ και ώρα στον ελληνικό εναέριο χώρο, μετά από μια ολιγόωρη στάση στη βελγική πρωτεύουσα.

Ο καιρός ήταν αίθριος και το ταξίδι, τουλάχιστον μέχρι εκείνη τη στιγμή, πέρα από την κόπωση που προκαλούσε στους επιβάτες η πολύωρη ακινησία, δεν παρουσίαζε προβλήματα.

Τη σιωπή διέκοψε η φωνή του κυβερνήτη του αεροσκάφους, ο οποίος ενημέρωνε τους επιβάτες ότι το αεροπλάνο πετούσε σε ύψος 22.000 ποδιών πάνω από την Κέρκυρα και σε σαράντα λεπτά περίπου θα προσέγγιζε το αεροδρόμιο του Ελληνικού. «Ο άνεμος στην Αθήνα είναι ΒΔ τεσσάρων μποφόρ και η θερμοκρασία στο έδαφος δέκα βαθμοί Κελσίου», συμπλήρωσε ο κυβερνήτης. Ευχαρίστησε τους επιβάτες που προτίμησαν την Ολυμπιακή για το ταξίδι τους και ευχήθηκε σε όλους καλή διαμονή στην Ελλάδα. Ιδιαίτερα ευχαρίστησε τους ομογενείς για την εμπιστοσύνη και την αγάπη που τρέφουν προς την εταιρεία.

Ήταν απόγευμα και το αεροσκάφος της Ολυμπιακής έκρυβε στη μεγάλη του κοιλιά μυριάδες συναισθήματα. Το σύνολο των επιβατών δεν ήταν ομοιογενές, το αντίθετο μάλιστα. Είχε αρκετούς τουρίστες, οι οποίοι έρχονταν από μακριά για να γνωρίσουν τον ελληνικό πολιτισμό, μα και πολλούς ομογενείς, οι οποίοι είχαν εγκαταλείψει την πατρίδα στο παρελθόν για διάφορους λόγους. Η Ελλάδα των προηγούμενων δεκαετιών δεν ήταν μια κανονική χώρα. Είχε βγει από έναν αχρείαστο και καταστροφικό από κάθε άποψη εμφύλιο, με ό,τι αυτό συνεπαγόταν, και, επιπλέον, μαστιζόταν από βαθιά οικονομική κρίση, με αποτέλεσμα πολλοί Έλληνες να αναγκαστούν να μεταναστεύσουν προς αναζήτηση μιας καλύτερης τύχης.

Τώρα πια ο καθένας από αυτούς επέστρεφε είτε γιατί τον λύγισε η νοσταλγία είτε γιατί υπήρχε κάποιος λόγος πιο μεγάλος και σημαντικός, κάτι ανέλπιστα ελπιδοφόρο ίσως, όπως συνέβαινε με τον προβληματισμένο, βαρύθυμο κύριο της θέσης 18C. Στην καμπίνα του αεροπλάνου, όσο πλησίαζαν στην Αθήνα, αντίκριζες πρόσωπα γελαστά, χαρούμενα, φωτεινά. Για τα περισσότερα από αυτά η επιστροφή στην πατρίδα ήταν όνειρο ζωής.

Όλοι βρίσκονταν σε παρόμοια κατάσταση, εκτός από τον αμίλητο κύριο της θέσης 18C. Εκείνος είχε καρφώσει το βλέμμα του στο παράθυρο, βυθισμένος καθώς ήταν σε σκέψεις και

αναπολήσεις, κι απολάμβανε από ψηλά τα χρώματα του δειλινού, τώρα που το αεροπλάνο είχε αρχίσει να μειώνει το ύψος του και να βυθίζεται κάτω από τα σύννεφα.

Ο καταγάλανος ορίζοντας, με έναν ήλιο που βυθιζόταν στον ορίζοντα του Σαρωνικού, και έδινε απλόχερα από την παλέτα των χρωμάτων του ό,τι του είχε απομείνει, προσφέροντας εικόνες απaráμιλλης ομορφιάς που μόνο τούτη η γωνιά του κόσμου έχει τη χάρη και την ευλογία να σου χαρίζει.

Οι εικόνες ήταν μαγικές, μα η ψυχή αυτού του επιβάτη ήταν μες στη σκοτεινιά, σχεδόν αιμορραγούσε, γι' αυτό και ό,τι εικόνες κι αν του πρόσφερες, δεν ήταν ικανές να του τη γαληνέψουν. Μόνο μια συγκεκριμένη εικόνα θα μπορούσε να τον λυτρώσει, να φωτίσει την ψυχή του, να ξεστάνει τα συναισθήματά του.

Όλοι γελούσαν, αστειεύονταν, χειρονομούσαν, έλεγαν ιστορίες από το παρελθόν τους στην πατρίδα, όμως εκείνος, κλεισμένος στον εαυτό του, βασανιζόταν από τις σκέψεις του, τις μνήμες του, οπότε αυτές οι μνήμες δεν τον άφηναν στιγμή να ησυχάσει.

Τι κι αν έκανε λεφτά, περιουσία μεγάλη, με τις πέντε πιτσαρίες που είχε ανοίξει; Τι κι αν απέκτησε ένα πολυτελές αυτοκίνητο, τι κι αν είχε ένα υπέροχο σπίτι με πισίνα, με υπηρετριά, κήπο με γκαζόν και τόσα άλλα υλικά αγαθά; Το μυαλό του κάθε βράδυ που πλάγιαζε ταξίδευε πίσω, εκεί όπου η ριπή της αλβανικής περιπόλου του έκοψε τα όνειρα στα δυο, από τη γέννησή τους κιόλας.

Εκεί, στην αυλή του σπιτιού είχε κολλήσει ο νους του, εκεί όπου πήρε την ευχή και το φιλί της μάνας. Ένα φιλί που καίει ακόμα τα μάγουλά του, παρότι έχουν περάσει τριάντα πέντε ολόκληρα χρόνια από τότε. Κι όταν στη ζωή του ζορίστηκε πολλές φορές, μόνο μία φράση έβγαине συνεχώς από τα χείλη του: «Ωρ' μάνα, πού είσαι;»

Εκείνη τη στιγμή για ένα πράγμα μονάχα ήταν σίγουρος: ότι η ψυχή της μάνας του αφουγκραζόταν τον πόνο και τις δυσκολίες του, βρισκόταν στο πλευρό του, του συμπαραστεκόταν.

Μόνο έτσι έπαιρνε δύναμη ο Οδυσσέας, μόνο αυτή η νοερή επικοινωνία με τη μάνα του ήταν ικανή να τον βαστάξει όρθιο, να του δώσει δύναμη ώστε να αντιπαλέψει τα προβλήματα.

Μα ακόμα και στις ώρες της χαράς και της ευτυχίας, τότε που παντρευόταν, που γεννιούνταν τα παιδιά του, η έλλειψη της μάνας και του πατέρα, η έλλειψη της φαμπίλιας του, ήταν πάντα ένα τεραστίο κενό μέσα του.

Ποτέ δεν μπόρεσε να γευτεί τη χαρά ολάκερη, ποτέ δεν αισθάνθηκε τόσο ευτυχισμένος όσο του άξιζε. Πάντα υπήρχε ένα καρφί μπηγμένο βαθιά στην ψυχή του.

Εκεί, από τη θέση 18C, πέρασε μπροστά από τα μάτια του σαν κινηματογραφική ταινία η ζωή του στο χωριό, την Πολύτσανη, το μειονοτικό χωριό του Πωγωνίου της Βορείου Ηπείρου, το κεφαλοχώρι της περιοχής, εκεί όπου γεννήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1930.

Η σκέψη του στριφογύριζε στο σπίτι του, στο πέτρινο δίπατο σπίτι με τη μεγάλη αυλή, τη θολωτή θύρα, τον κήπο, το μαντρί, αλλά και τον φούρνο όπου η μάνα του έψηνε τα ψωμιά, τις πίτες, μα πολλές φορές και το κυρίως φαγητό, ειδικά τις γιορτινές μέρες.

Ο περίεργος αυτός επιβάτης αναπολούσε τις ώρες που έστεκε και παρατηρούσε τη μητέρα του, τη Φωτείνω, καθώς ζύμωνε το ψωμί στην ξύλινη σκάφη κι έπειτα το έβαζε στα ταψιά και το σκέπαζε μέχρι να έρθει η ώρα του να το φουρνίσει με τη μακριά μαντεμένια μασιά.

Αναπολούσε τα γλέντια της αυλής, τον γαιδαράκο του τον Κίτσιο, στον οποίο έκανε τα μαρτύρια του Ιησού Χριστού...

Αναπολούσε τη συκαμιά του, όπου κάθε Ιούνιο σκαρφάλωνε για να μαζέψει τα μούρα. Αν και έχουν περάσει τόσα χρόνια από τότε, εκείνη η γεύση των μούρων της αυλής γαργαλούσε ακόμα τον ουρανίσκο του.

Με αυτή τη βαθιά έλλειψη των δικών του ανθρώπων περνούσαν οι μέρες, οι μήνες, τα χρόνια. Όμως κυρίως οι γιορτές ήταν ένα μαρτύριο για τον ίδιο, μια δοκιμασία ψυχής, μια μαχαίριά που τον πονούσε, τον πονούσε πολύ και γιατρεία δεν έβρισκε.

Άλλωστε δεν ήταν και λίγες οι ευτυχισμένες μέρες που είχε περάσει στο χωριό. Είχε πολλά να θυμηθεί. Καθώς ο πατέρας του ο Ντόντης ήταν έμπορος, με μεγάλο εμπορικό κατάστημα στο κέντρο του Αργυροκάστρου και βαστούσε παρά, τα γλέντια στην αυλή του σπιτιού ήταν πολύ συχνά. Οι ευκαιρίες πολλές, μια η γιορτή του ενός παιδιού, μια του άλλου –ήταν και τέσσερα–, άλλοτε γιόρταζε η εκκλησία του μαχαλά, είχαν τα γενέθλια, τις επετείους. Γενικά το σπίτι του Ντάικου ήταν πάντα μες στη χαρά.

Στρώνονταν σε όλη την αυλή τραπέζια, στη μέση η ζηγιά¹ των μουσικών, κι από κοντά οι συγγενείς, οι φίλοι και όλος ο μαχαλάς. Όλοι ήταν εκεί. Κλαρίνο, βιολί, λαούτο και ντέφι ήταν αρκετά για να πάρει φωτιά η αυλή του Ντάικου. Η διάθεση ανέβαινε άλλοτε από το τσίπουρο, άλλοτε από τους νταλκάδες, που δεν έλειπαν ποτέ, μιας και στις αρχές της δεκαετίας του 1930 τα πράγματα έγιναν πολύ δύσκολα, λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Παρ' όλα αυτά, το κλαρίνο κελαηδούσε συχνά και αποτελούσε τον συνδετικό κρίκο για το τέλειο πείραμα. Πείραμα, όμως δοκιμασμένο. Φυσικά, παρούσα πάντα η ηπειρώτικη πεντατονία, τα πολυφωνικά τραγούδια, τα οποία αποτελούν το ιδιαίτερο μουσικό ιδίωμα της περιοχής, που διαδέχονταν το ένα το άλλο.

¹ Συγκρότημα παραδοσιακής μουσικής.

Γλέντια ως το πρωί θυμόταν ο επιβάτης της θέσης 18C, γλέντια μερακλίδικα, γλέντια όπου γυναίκες και άντρες χόρευαν χώρια μα τραγουδούσαν μαζί.

Θυμήθηκε τον πατέρα του τον Θοδωρή, τον Ντόντη, όπως τον αποκαλούσαν, μιας και είχε θητεύσει κι αυτός στην Αμερική. Έναν κοντούλη, πράο και πολύ ευγενικό άνθρωπο, ο οποίος, όταν έμπαινε στον χορό, πάντα παράγγελνε στους οργανοπαίκτες να του παίξουν τον Σαμαντάκα². Μερακλίδικος χορός, για λεβέντες χορευτές. Τον θαύμαζε ο Οδυσσέας όταν τον έβλεπε να χορεύει, τον καμάρωνε για τα τσαλίμια και τις φιγούρες του κι έπειτα προσπαθούσε να τον μιμηθεί.

Η λεβεντιά και η αρχοντιά του μικρόσωμου αυτού ανθρώπου ήταν γνωστές στο χωριό. Άρχοντας σε όλα του, άρχοντας και κιμπάρης.

Θυμόταν πολύ καλά ότι όταν μερακλωνόταν ο Ντόντης, ο κλαρινίστας έσπαγε το κλαρίνο του στα δυο. Τότε ο πατέρας του έβαζε το χέρι στην τσέπη και πετούσε στους οργανοπαίκτες ότι χρήματα είχε επάνω του. Ευτυχώς που η μητέρα φρόντιζε ώστε τα χρήματα που είχε στις τσέπες του παντελονιού του να μην είναι πολλά, γιατί την άλλη μέρα ο Θόδωρος συνήθως έψαχνε τα λεφτά του και χτύπαγε το κεφάλι του όταν διαπίστωνε ότι όλες οι τσέπες του ήταν αδειανές.

Αναρωτιόταν κιόλας: «Βρε γυναίκα, πού πήγαν τα λεφτά μου;»

«Δεν τα πέταξες εσύ, αφέντη μου, στα κλαρίνα; Το τσίπουρο τα πέταξε;...» απαντούσε σκωπτικά εκείνη.

Όταν η μητέρα τού φανέρωσε την πραγματικότητα, την αγκάλιαζε και τη φιλούσε.

«Τι θα έκανα εγώ, Φωτείνω μου, χωρίς εσένα...» της έλεγε.

«Έλα μου ντε... Ευτυχώς που το αναγνωρίζεις, τζάνιμ», του απαντούσε αυτή συνήθως.

² Ηπειρώτικο τραγούδι.

Αναπολούσε ακόμα τη φωνή της μάνας του, η οποία κάθε δειλινό καθόταν στο πεζούλι της αυλόθυρας και φώναζε τον Οδυσσέα, που έπαιζε με τα άλλα παιδιά.

«Οδυσσέα, Οδυσσέα μου, έλα, ψυχίτσα μου, να φας το αυγό σου.»

Ο Οδυσσέας ήταν ο πιο χαϊδεμένος και ο πιο ασθενικός. Αυτή η φωνή, αυτή η φράση, δεν έφυγε ποτέ από τα αυτιά του όλα αυτά τα χρόνια. Εκεί, στη μεγάλη δίφυλλη τοξωτή αυλόθυρα, με το βαρύ σιδερένιο ρόπτρο, κάθε δειλινό εκτυλισσόταν η ίδια τελετουργία. Η Φωτεινή, καθισμένη στο πεζούλι που βρίσκεται δεξιά και αριστερά της μεγάλης εισόδου, τάιζε αυγό τον Οδυσσέα της, το στερνοπούλι της, τον αγαπημένο της. Αυτή τη σκηνή δεν την έχασε ποτέ από τα μάτια του και πολλές φορές τα συναισθήματά του γίνονταν δάκρυα που λύγιζαν για λίγες στιγμές την ψυχή του.

Αναπολούσε τις επισκέψεις που έκανε στο Αργυρόκαστρο για να συναντήσει τον πατέρα του, τον Θωδωρή, στο μαγαζί του στο κέντρο του Αργυροκάστρου. Ένα μαγαζί που δέχτηκε ό,τι μπορούσε να φανταστεί κανείς: από καρφίτσες μέχρι υφάσματα, είδη μπακαλικής, χρώματα κ.ά. Σε αυτό δεν πωλούσε μόνο λιανική, μα προμήθευε και καταστήματα που υπήρχαν σε άλλα μειονοτικά χωριά.

Εκεί πήγαινε επίσκεψη ο Οδυσσέας, κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες, όταν τα σχολεία ήταν κλειστά. Θυμόταν το πατάρι, που ο πατέρας του το είχε μετατρέψει σε κρεβατοκάμαρα, όπως θυμόταν πολύ καλά, και τον μάγειρά του, τον Λευτέρη, έναν υψηλόσωμο Δροπολίτη, τον οποίο επισκεπτόταν συχνά.

Μεγάλη εντύπωση είχε κάνει στον μικρό τότε Οδυσσέα η επίσκεψή τους στην περιβόητη για τη σκληρότητά της φυλακή του Αργυροκάστρου, τον Καλιά, την τεράστια φυλακή, που είχε εφτά παράθυρα όλα κι όλα. Η φυλακή έστεκε ψηλά, σχεδόν στην κορυφή του λόφου όπου είναι χτισμένη η ιστορική πόλη.

Ο μικρός Οδυσσέας επέμενε να πάνε να τη δει από κοντά, γιατί είχε ακούσει πολλά για τη βαρβαρότητα με την οποία αντιμετωπίζονταν οι έγκλειστοι σε αυτήν, τόσο που είχαν διεγείρει τη φαντασία και την περιέργειά του.

Ο Θοδωρής, φυσικά, δεν του χάλασε χατίρι, αν και τον προειδοποίησε. Ένα απόγευμα λοιπόν ανέβηκαν σε μια άμαξα και πήραν την ανηφοριά. Τα δύο περήφανα άλογα τραβούσαν με πολύ καμάρι την πλουμιστή άμαξα του μουσουλμάνου ιδιοκτήτη της. Με όμορφες πολύχρωμες χάντρες την είχε στολίσει ολούθε, με κυπριά και με ένα μεγάλο κουδούνι, το οποίο χτυπούσε δυνατά όταν ήθελε να προειδοποιήσει τους διαβάτες. Οι ρόδες της καλοδιατηρημένης άμαξας κροτάλιζαν πάνω στα πλακόστρωτα καλντερίμια του Αργυροκάστρου, ενώ οι περίοικοι κοίταζαν περίεργα να δουν ποιος είναι αυτός ο παραλής τάχα, που ανεβαίνει με άμαξα στον Καλιά.

Σε αυτή την πορεία είχε προκαλέσει εντύπωση στον μικρό Οδυσσέα το γεγονός ότι πολλοί αναγνώρισαν τον πατέρα του και όλοι τον χαιρέτησαν με ένα χαμόγελο ή έναν καλό λόγο.

«Καλησπέρα, εφέντη Ντόντη!»

Την ίδια στιγμή η άμαξα ανέβαινε στην ανηφόρα, πολλές φορές κινούμενη με δυσκολία στα στενά λιθόστρωτα σοκάκια, ενώ τα άλογα είχαν αρχίσει να αγκομαχούν και να δυσανασχετούν λόγω της δύσκολης βάδισής τους. Τότε το καμτσίκι του μουσουλμάνου ιδιοκτήτη τους έπεφτε με ορμή και επαναλαμβάνόμενα στα καπούλια των κακόμοιρων των αλόγων και ταυτόχρονα δίνονταν οι ανάλογες προσταγές, τις οποίες μόνο αυτά κατανοούσαν. Κάποια στιγμή έφτασαν λίγο πριν από την κορυφή, έως εκεί μπορούσε να πάει η άμαξα. Αποκεί και πέρα θα ανέβαιναν με τα πόδια μέχρι την κορυφή. Ο αμαξάς πήρε εντολή να τους περιμένει, και ο μικρός Οδυσσέας μαζί με τον πατέρα του βάδισαν προς τη φυλακή. Ο μικρός έμεινε εκστασιασμένος από το μέγεθός της μα και από τη βαριά μαντεμένια περίφραξη με τις βαριές πόρτες, τις χοντρές αλυσίδες και τα

μεγάλα λουκέτα. Όσο πλησίαζε και χάζευε τη φυλακή, από μέσα ακούγονταν κραυγές και βογκητά. Ο μικρός φοβήθηκε, πλησίασε τον πατέρα του και του ζήτησε να φύγουν το συντομότερο, να επιστρέψουν εκεί όπου όλα ήταν ήρεμα και απολαυστικά, για εκείνον τουλάχιστον.

Όμως, εκτός από αυτές τις ζοφερές καταστάσεις, αναπολούσε, φυσικά, τα αδέρφια του, τον Στέφο και την Αντιγόνη. Εκείνοι δεν τόλμησαν να πάρουν τη μεγάλη απόφαση, έμειναν στο χωριό αντάμα³ με τους γονείς και εκεί έφτιαξαν τις δικές τους φαμπίλιες.

Για χρόνια πολλά δεν είχε μάθει νέα τους, και κάποια λίγα που είχε ακούσει ήταν από άλλους χωριανούς. Τα τελευταία χρόνια είχε χαθεί και με αυτούς στη μακρινή, αχανή χώρα που τους φιλοξενούσε.

Όσες φορές επιχείρησε να στείλει δέμα με καλούδια ή χρήματα στους δικούς του, απάντηση δεν έλαβε, δυστυχώς. Άραγε έφτασε στους αποδέκτες ή μήπως το κατασπάραξαν τα τρωκτικά του καθεστώτος; Τα χρήματα που αρχικά έστελνε από το υστέρημά του, αλλά και από το περίσσειμά του αργότερα, όταν πάτησε καλά πια στα πόδια του, έφτασαν άραγε ποτέ στους δικούς του; Γλύκαιναν λιγάκι την ψυχή τους ή έπεφταν σε τρύπιο τσουβάλι; Κι αν τα έλαβαν, γιατί δεν απάντησαν; Άραγε είναι όλοι τους καλά; Αυτά ήταν τα μόνιμα ερωτήματα που πλήγωναν την ψυχή του.

Ζούσε μια ζωή βουτηγμένη στο μαράζι και στην αβεβαιότητα για την τύχη της φαμπίλιας του. Αυτό ήταν το πρόβλημά του, που σαν σαράκι τού έτρωγε τα σωθικά. Αυτή η έλλειψη επικοινωνίας τον τρέλαινε. Τι κι αν οι δουλειές πήγαιναν πολύ καλά; Τι κι αν έπλεε στα δολάρια; Η ψυχή του κολυμπούσε στην καυτή πίσσα. Δεν μπορούσε να το χωρέσει ο νους του ότι εκείνος ζούσε στον παράδεισο, όπου μπορούσε να πάει όπου τραβούσε η ψυ-

³ Μαζί.

χή του, να επικοινωνήσει με όποιον ήθελε χωρίς περιορισμούς, χωρίς φραγμούς, αλλά να μην μπορεί να επικοινωνήσει με την οικογένειά του... Τι κράτος ήταν αυτό, Θεέ μου; Μα είναι ποτέ δυνατόν ένα καθεστώς να αυτονομιμοποιηθεί ώστε να φέρεται τόσο απάνθρωπα στους πολίτες του; Από πού αντλούσαν οι ηγέτες του αυτό το δικαίωμα; Έναντι ποίου ήταν υπόλογοι ώστε να διαπράττουν αυτό το ανοσιούργημα σε βάρος του λαού τους; Σε ποιον άραγε θα έδιναν λόγο για όλα αυτά που έκαναν τα τελευταία σαράντα πέντε χρόνια που φυλάκισαν, αφάνισαν, εκτέλεσαν τον οποιονδήποτε εξέφρασε διαφορετική άποψη από αυτήν της κομματικής νομενκλατούρας;

Όλα αυτά τον βασάνιζαν, αλλά περισσότερο από όλα τον τυραννούσε η αβεβαιότητα. Τώρα γύριζε πίσω φορτωμένος με πολλές ελπίδες, μα δεν ήξερε ποιους θα συναντούσε, ποιους θα έβρισκε εν ζωή, ποιους θα έσφιγγε στην αγκαλιά του, ποιους θα φιλούσε χωρίς σταματημό, σε μια απελπισμένη προσπάθεια να σβήσει τη δίψα του και να γεμίσει τα συναισθηματικά κενά τόσων χρόνων.

Ο Οδυσσέας είχε γυρίσει κατάκοπος εκείνο το βράδυ στο σπίτι του στη Νέα Υόρκη, μετά από μια πολύ δύσκολη μέρα. Κάθισε στον καναπέ του σαλονιού και ζήτησε από τη γυναίκα του, τη Δανάη, να του βάλει ένα ούισκι, ενώ μηχανικά πάτησε το κουμπί του τηλεκοντρόλ. Πάντα τα βράδια που γύριζε στο σπίτι, συντονιζόταν με την ERT για να μαθαίνει τα νέα από την πατρίδα. Πάντα του άρεσε να ακούει τη γλώσσα, κι αυτό το είχε περάσει και στα παιδιά του. Δεν ήθελε να γίνουν αμερικανάκια, όπως πολλά που έβλεπε, τα οποία μοναδικό στόχο είχαν τον πλουτισμό, χωρίς μέσα τους να κυριαρχεί η ελληνική ψυχή. Γι' αυτό έκανε τα πάντα, ώστε τα παιδιά του κυρίως να είναι κοντά σε αυτή τη γλώσσα και την παράδοση. Από μικρά τα έτρεχε σε συλλόγους, όπου μάθαιναν παραδοσιακούς χορούς και ασφαλώς μιλούσαν πολύ καλά ελληνικά. Φυσικά, κάθε Κυριακή θα πήγαιναν οικογενειακώς στην εκκλησία, για να τονώνουν τη σχέση τους με την ελληνορθόδοξη παράδοση. Αυτό ήταν για όλους δεδομένο.

Ευτυχώς που σε αυτή την προσπάθεια είχε αρωγό και συμπαράστατη τη σύζυγό του, η οποία είχε τις ίδιες ιδέες με αυτόν. Είχε κι εκείνη τους ίδιους καημούς, τα ίδια ντέρτια. Η Δανάη είχε καταγωγή από τη Σμύρνη, απ' όπου οι δικοί της διώχτηκαν κακήν κακώς με τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Όταν γύριζαν στο σπίτι μετά την εκκλησία, έβαζαν κασέτες στο μαγνητόφωνο –άλλοτε με ηπειρώτικα, άλλοτε με μικρασιάτικα τραγούδια– και χόρευαν όλοι μαζί στο σαλόνι. Αυ-

τή ήταν η κυριακάτικη διασκέδαση της οικογένειας, κυρίως όταν τα παιδιά ήταν ακόμα μικρά.

Προς μεγάλη του έκπληξη, η ERT εκείνο το βράδυ είχε απευθείας σύνδεση με το Δυτικό Βερολίνο, όπου οι Ανατολικογερμανοί, κατά χιλιάδες, γκρεμίζουν το Τείχος του αίσχους και περνούν μαζί στη Δυτική Γερμανία αλαφιασμένοι.

Σοκαρίστηκε, πέρασαν μερικά λεπτά για να συνειδητοποιήσει τι ακριβώς συνέβαινε, ώσπου, με τη βοήθεια του εκφωνητή, κατάλαβε ότι ο κομμουνισμός πέθανε διαπαντός στην Ευρώπη, αφού το πουλόβερ είχε αρχίσει να ξηλώνεται αποκεί, όπου ήταν η πιο πυκνή, η πιο σκληρή πλέξη.

«Δανάη, Δανάη!» φώναξε στη γυναίκα του να έρθει κοντά. «Κοίτα τι γίνεται στη Γερμανία! Γκρεμίζουν το Τείχος οι Ανατολικογερμανοί, φεύγουν τρέχοντας για τη Δυτική Γερμανία. Ετοίμασέ μου γρήγορα τη βαλίτσα μου. Φεύγω!»

«Για πού, χριστιανέ μου; Πού θα πας;» ρώτησε αιφνιδιασμένη η Δανάη.

«Καλά, δεν καταλαβαίνεις τι γίνεται, ρε γυναίκα; Αφού οι Ανατολικογερμανοί γκρεμίζουν το Τείχος, οι δικοί μας δεν θα σκαπετήσουν⁴ έναν φράχτη; Ένα σύρμα;»

«Ηρέμησε λίγο, να δούμε τα πράγματα με μεγαλύτερη ψυχραιμία», πρότεινε εκείνη.

«Εγώ, αγάπη μου, είμαι ήδη στο αεροπλάνο», της είπε και αμέσως τηλεφώνησε στον ταξιδιωτικό του πράκτορα, ζητώντας του να βρει θέση με την πρώτη πτήση για Αθήνα.

«Σε τέσσερις ώρες; Εντάξει, έχει θέση στην μπίζνες κλας; Δεν πειράζει, κράτα την. Δανάη, σε τέσσερις ώρες πετάω. Βιάσου, σε παρακαλώ. Τα φάρμακά μου μην ξεχάσεις.»

«Πώς θα φύγεις έτσι, χριστιανέ μου; Να κανονίσεις πρώτα τις δουλειές, να δώσεις οδηγίες στα παιδιά για το τι πρέπει να κάνουν, κι έπειτα φύγε!» αντέτεινε μες στην αφέλειά της η Δα-

⁴ Να περάσουν.

1955. Πέντε νέοι Βορειοηπειρώτες προσπαθούν να διαφύγουν στην Ελλάδα αλλά έρχονται αντιμέτωποι με τις αλβανικές περιπόλους και το ηλεκτροφόρο συρματοπλέγμα κατά μήκος της συνοριογραμμής. Μόνο ο Οδυσσέας καταφέρνει να γλιτώσει και να περάσει αντίκρυ... Καταλήγει στην Αμερική, τα χρόνια περνούν, αλλά δεν παύει να αγωνιά για τη μοίρα των δικών του και της Όλγας, του μεγάλου του έρωτα. Να 'ναι άραγε ζωντανοί ή άφησαν την τελευταία τους πνοή στις απάνθρωπες φυλακές του Σπατς;

1989. Η πτώση του τείχους του Βερολίνου αποτελεί έναυσμα για την κατάρρευση του σκληρού καθεστώτος του Ενβέρ Χότζα. Μετά από τριάντα τέσσερα χρόνια, το *πέρασμα αντίκρυ* έχει αρχίσει να ανοίγει και ο Οδυσσέας αποφασίζει να αφήσει την οικογένειά του πίσω στην Αμερική και να επιστρέψει στο χωριό του. Η καταβύθιση στα γεγονότα του παρελθόντος και η απρόσμενη συνάντηση με αγαπημένα πρόσωπα θα αλλάξουν την πορεία της ζωής του για πάντα...

**Ένα συγκλονιστικό μυθιστόρημα
που βασίζεται σε μαρτυρίες και πραγματικά γεγονότα.**

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΚΛΕΙΔΑΡΙΘΜΟΣ**

Δαμοκού 4, Σταθμός Λαρίσης, 10440 ΑΘΗΝΑ, Τηλ. 210-5237635
info@klidarithmos.gr www.klidarithmos.gr
www.facebook.com/klidarithmos.gr

ISBN 978-960-461-889-7

